

IREKITZE ETA IXTEAK: BURUALDE BERRIAK

JOSE MARIA CAMINOS

Trantsizio politikoari buruz jarduteak, informazioak aparteko toki berezia hartuko duen garai historiko berri baten erdian, komunikabideek jokatu zuten egiteko garrantzitsua jasotzera behartzen du nahitaez. 1975etik hasita —data hone-tan esan genezake hasten direla lehen une bateko aldaketa demokratiko lotsatiak—, komunikazioak, ikuspegi orokorrean begiraturik, oso funtsezko aldaketak izan zituen. Kuantitatiboki zein kualitatiboki, «*duela ehun urte (1880 inguruan), egunkarien garapenak, une hartan jende-masaren fenomenoak nahiz merkatuak adierazten zuten fase goren berri batera eramantzen zuteneko*»¹ haren pareko eraldaketak.

Trantsizio politikoaren hasierako prentsak gutxi edo bate-re zerikusirik ez du 1985ekoarekin. Hamar urte horietan, eguneroko prentsa idatzia oso aldaketa sakonetan sartua egon zen, eta honek eragina izan zuen haren barne-egituretan, informazioaren trataeran eta, aldaketa politikoak gertatzen zirenia abiada berean merkaturan agertzen eta desagertzen ziren burualdeen kopuruan bertan.

1975ean zegoen prentsari ez zitzaion iraultza egitea beste irteerarik geratu; ez aldatuz joatea soilki, argi eta garbi egiturak eraldatzea baizik, komunikabide berrien lehiari erantzuteko. Komunikabide berriak, bestalde, gizartean burutzen ari ziren aldaketetako joeren berri jasotzeko irrikaz zegoen gizartearen erdian, informazio-esparru bat bilatu beharraz plazaratu ziren merkaturan.

Trantsizio politikoan zehar prentsan gertatu ziren aldaketa zenbait, estatu-mailako izaera zuten komunikazio-taldeen eraldaketek Euskadin izandako ondorioen emaitza izan ziren. Estatuko Gizarte-Komunikabideen Katea —lehenago Mugimenduko Prentsa deitua— desagertzeak eta geroagoko pribatutzeak, hala, goizeko *La Voz de España*-ren eta arratsaldeko *Unidad* eta *Hierro*-ren desagertzea erakarri zuen.

Beste aldaketek komunikabide zahar eta berrien etengabe-ko irekitzea eta ixtea bera ere erakarri zuten. Trantsizio demokratiko bete-betean azaldu ziren eta gure egunetarin irautea bermatu dien informazio-eremubat behin betiko eskuratzea lortu zuten komunikabide berrien irekitzea, hain zuzen. Honela, 1977an *Deia* eta *Egin* atera ziren merkatura, euskal nazionalismo moderatuarekin eta erradikalarekin zerikusia zuen eta une hartako komunikabideek ohiz baztertua zeukaten informazio-eremubat betetzera. Baita, edonon zen *Diario de Navarra*-rekiko lehiatik, informazio-eremu propioa bilatu zuten *Navarra Hoy* bezalako egunkarien irekitzea ere, edo *La Voz de Euskadi*-rena: UCDko Gobernuak itxitako Mugimenduko Katea erregunkari gipuzkoarra zen *La Voz de España* 1983az gero ordezkatu zuena.

Izan ziren baita ixte ugari ere, denak ezinbestekoak informazio-lehia itxiगतik edota, ohiko egunkarietan aurkitzen ez

zuena, lehiakideen komunikabideetan bilatzen zuen eta pixkana-pixkana informazio-eskaintza zahar eta berrien inguruan finkatuz zihoan irakurleagoak osatutako merkatu aldakor haren erdian finkatzeko zailtasun handiagatik.

La Gaceta del Norte-rena bezalako ixteak, esate baterako: euskal informazioaren gailurrean egon izanik, euskal gizartean gertatzen ari ziren aldaketa sakonetara egokitzen ez jakiteagatik, erremediorik gabe hondoratu zen prentsaren porrotik ikusgarri eta eredugarriena. Edo *La Voz de Euskadi*-rena bezalako ixteak: irakurleago gipuzkoarraren erdian txoko egonkorra bereganatu ezin edo asmatu ez zuena, inkestek itxaropenezko etorkizuna iragartzen bazioten ere; edo *Navarra Hoy*-rena bezalakoak: gorabeheraz eta polemikaz betetako bizitzaren ondoren, desagertuz amaitu zuen, birmoldatu eta merkatura berriro *Diario de Noticias* izenaz itzultzeko. Baita Gipuzkoako eta Bizkaiko *La Hoja del Lunes*-en itxiera ere: prentsa pribatuaren informazio-estrategia berrien lehiari ezin izan baitzioten aurre egin, hura, bere ekonomi proiektuak azkarrago eta eraginkorrago errentagarri egiteko, astelehenetako merkatura atera zenez.

Euskal informazio-ingurunea eratu zuten irekitze eta ixte hauek datozen orriotan gaingiroki aztertzen ahaleginduko gara.

MUGIMENDUKO KATEAREN IXTEA

Mugimenduko Prentsa-katea desagertze-bideari, trantsizio politikorantz jotzen zuten lehen aldaketetatik ekin zitzaion. Unión del Centro Democráticok hauteskunde nagusietan lortutako garaipena eta hilabete batzuk geroago, komunikabide publikoekiko estrategiaren abiapuntu izango zena erakusten hasi zen alderdi politiko hau.

1979ko ekainaren 18ko Estatuko Buletin Ofizialak ekainaren 16ko 1.434/1979 Errege-Dekretua kaleratu zuen eta, horren bidez, Estatuaren Gizarte-Komunikabideetako langileria-egoera eratze arauak xedatzen ziren, bertara adskribatutako egunkariak berregituratzerakoan edo deuseztatzerakoan.

Egunkariak ixteko politikari bide ematerakoan Gobernuak erabilitako argudioa, ez zen egunkarion egoera ekonomikoa besterik izan. Urte batzuk geroago Gipuzkoan intentzio osoz erabiliko du argudioa bera, *La Voz de España* eta *Unidad* ixteko.

Mugimenduko Prentsa-Kateko egunkarien ixtak ondorio biziki garrantzizkoak izan zituen euskal prentsan, Gipuzkoakoan nagusiki, *La Voz de España*-ren desagertzea ekarri baitzuen: herrialde horretan, egunkarien hedapenari dagokionez, bere historia guztian buru izan zen egunkaria, betiko lehiakidea zuen *El Diario Vasco*-ren gainetik.

Bestalde, arratsaldeko egunkarien desagertzea ekarri zuen Euskadin. 60ko urte inguruan gainbeherakadari ekin zion prentsa, irratia eta telebista modu eraginkorrean informazio-mundura sartu zirenez gero. Hala desagertu ziren *Unidad* eta *Hierro* eta, hauekin batera, arratsaldeko euskal egunkariak, 1983an oso une laburrez *La Tarde de Euskalherria* merkatuan agertuko bazen ere, baina hain bizitza laburrekoa, ia inolako eraginik ez izateraino euskal komunikazioan.

Hierro egunkaria 1937ko uztailaren 5ean azaldu zen merkatu bizkaitarrean eta 1938a arte, *Euzkadi* inprimatzen zen Bilbo-ko lantegi berean argitaratu zen. Bere bizitzako lehen urteetan, zenbait euskal komunikabideren jabetzako leku ugarian argitaratu zen 1950a arte, Falangeak Orueta Apezpikua kaleko 2 zk.an Indalecio Prietoren seme Luis Prietoren etxea bereganatu zuen arte.

Mugimenduko Kateko komunikabide gehienekin gertatu zen bezala, *Hierro* arratsaldekoak ia ez zuen aldaketa aipagarriarik egin, ez teknologikorik ez informazioarenik, ia desagertu zen unea arte 1983an. Maindire-formatoari eta orrialdeko tartearen bost zutabeko banaketari bere egunen azkena arte eutsi zion. Hauen inmobilitatea hain gehiegiko mailara iritsi zen, aldaketa aipagarri bakarrak burualdeko tipografiari soil-soilik eragiteraino. Hala, Begoña Zalbideak dioenez, «1975eko apirilaren 20an, une hartan egunkariko zuzendari zen Julio Campuzano Canterok Informazio eta Turismoaren Ministerioaren probintzi ordezkariari adierazi zion, aipatu hileko eta urteko datuz *Hierro* markak estiloa eta estetika aldatzen zuela. Hala dei-

turiko euskal kaligrafia erabiliko zuen, karaktere edo tipo 'trin-koak' erakutsiz, inprimaketa hobia lortzearren».

Bestela, ez zuen ia ezer aipagarririk ekarri euskal informazio-bizibidera. Zerbait adieraztekotan, hau esan beharko litzateke: bera izan zela Euskal Herriko lehen egunkaria «*lan-informazioa era apalean ematen hasi zena eta, oso bestelako ar-
lo bati dagokionez, Bizkaiko lehen egunkaria eskualde-mailako kirol-lehiaketei arreta ematen*»².

1983ko otsailaren 14an itxi aurretik, herioak dagoeneko joa eta 5.000 ale besterik zabaltzen ez zituenean, salmenta iragarri zen ageriko enkantean, Mugimenduko Kateko komunikabide gehienekin gertatu zen modu berean; baina Indalecio Prietoren ondorengoek onibarraren gain galdapena egina zutenenez, bertan behera utzi zen enkantea eta onibarra azkenean lehengo jabeai itzuli zitzaien.

Hierro-k bere historian zehar eraman zuenaren antzeko politika inobilista bete zuen *Unidad*, arratsaldeko egunkari gipuzkoarrak. Merkatu 1936ko irailaren 16an atera zen, Falangeko soldaduek onibarra, makineria eta lantokiak hartu ondoren eta bere informazio-ibilbideko lehen pausoetatik Falange alderdiaren aldizkari ofiziosoa bihurtu zen.

Lehen instalazioak Victor Pradera kalean egon ziren eta Prensa Editorial Católica S.A.-renak ziren; eta 1970az gero Jose Maria Soroa kaleko lokaletan, *La Voz de España*-ren partaide izan zen. Egunkariaren azken zoria *La Voz de España*-k eraman zuen patuaren eskutik joan zen, egun berean desagertu baitziren, bi komunikabideak ixteko UCDko Gobernua ren-erabakiaren ondoren. 1980ko otsailaren 11n desagertu zen.

1975ean, lehen aldaketa politikoak hasten ari ziren une berean, *Unidad* arratsaldeko egunkaria Mugimenduko Prentsa-Kateko egunkari defizitarioen talde handiko bat gehiago zen eta 11.118 aleren hedapenari eusten zion. Arratsaldeko egunkari guztien beherako joeratik at ez zegoen atzerakadak jotako patua.

Norte Express arratsaldeko egunkari arabarrak ere ezin ihes egin izan zion patuari. 1967ko martxoaren lehen kaleratu zen lehen aldiz, Oriol sendiari lotutako eta zantzu tradizionalista-

ko egunkari izatetik erabat frankista izatera heldutako *Pensamiento Alavés* egunkariaren ordekoa. Porrotaz amaitu zuen *Pensamiento Alavés*-en txanda hartu zuen eta honengandik jaso zuen baita haren zantzu frankista nabarmena ere. Bizirik iraun zuen bitartean, Oriol sendiari eta Fournier sendiari lotua egon zen, Arabako Aurrezki Kutxekin oso harreman estuak izateaz gain.

Egunkari honen historiak ez du gauza nabarmenegirik. Inoiz ez zen iritsi 8.000 ale baino hedapen zabalagora eta ez zuen bizirik ateratzerik lortu, *El Correo Español-El Pueblo Vasco*-ren edizio arabarraren ondorioz, eraman behar izan zuen lehiatik; honek 1945ean hasi zuen eskualdeko edizioa Arabarako eta geroago, 1969an, lehia gogorriari ekin zion, merkatu arabarra bereganatzeko asmoz. *Norte Express*-ek lur jota amaitu zuen lehia oso gogor honen aurrean, 1982ko martxoaren 20an langileen grebara eraman zuen barne-gatazka batetik igaro eta gero, egunkariaren hedapenak 3.000 aleren kopurua gainditzen ez zuen unean.

Enpresariak eta langileak ez zuten akordio atsegingarririk lortu eta bi hilabete geroago, 1982ko maiatzaren 6an, negoziaketak behin betiko hautsirik geratu ziren. Egunkaria ez zen gehiago plazaratu eta Araba herrialde bakarra bilakatu zen Euskal Herrian bere komunikabide propiorik ez zuena. Egoera ezohikoa eta gure egunak arte berekin duena.

Hierro eta *Unidad* ez bezala, euskal gizartean garrantzizko eraginik izatera ez baitziren iritsi, *La Voz de España* ia bere historia osoan Gipuzkoako egunkari nagusia izan zen eta historia bitxiaren jabe bere «*La Voz*» izenaren inguruan, aldietan zehar luzatu baita eranskin berriez, izena osatzeko.

La Voz de España-ren sorrera antzinako *La Voz de Guipúzcoa*-n bilatu behar da, ideal errepublikazale moderatuaren egunkari defendatzailea, burgeseria gipuzkoarreko alderdi garrantzitsuen ordezkari ziren Frantzisko Goitia, Ramon Usabiaga, Benjamin Brunet, Benito Jamar eta Blas Eskoriazak 1855ean sortua.

1936ko irailaren 15ean azaldu zen *La Voz de España*-ren lehen alea, indar nazionalak *La Voz de Guipúzcoa* izan zenaren

makineria, etxea eta mantxeta bahitu eta gero. 1937an Mugimenduko Prentsa-Kateak argitaratutako egunkarien taldekoa izatera igaro zen, postulatu falangistak biribilki defendatuz. Hala ere, bere bizitzako lehen urtean egunkari tradizionalista izan zen nabarmenki.

Urte askoan egunkari liderra izan zen egunkari gipuzkoarren merkatuan, *El Diario Vasco*-rekiko lehia estuan. Iraun zuen denboran zehar, gainera, Mugimenduko Kateko egunkaririk errentagarrienetakoa bilakatu zen.

La Voz de España-ren ixtea 1980ko otsailaren 17an gertatu zen; ekonomi ikuspegi hertsitik arrazoirik ez zuen itxiera; alderantziz, neurri politikoa izan zen —eta protesta ugari jaso zituena gizarte gipuzkoarraren aldetik—, gizartean bizitzen ari ziren aldaketa sozialetara egokitzen eta une politiko korapilotsu haren erdian informazio-bide berrietan aurrea hartzen asmatu zuen komunikabide baten aurkakoa.

1977ra iritsi arte *La Voz de España*-ren egoera hain zegoen finkatua, une hartan hala deituriko «Kateko batekoen poker»-eko bat izateraino, Alacanteko *Información*, Oviedoko *La Nueva España* eta Valentziako *Levante* egunkariekin batera. Finantza-egoera on horren lekuko dira 1968tik 1977a arte sortu zituen 600 milioitik gora pezetak; etekin hauek, bestalde, ez ziren egunkarira itzuli teknologia berritan eginiko inbertsiotan.

La Voz de España-ren eta, hori zela-eta, *Unidad*-en itxiera UCDko gobernuak, gizartean gertatzen ari ziren aldaketekin batera ibiltzen asmatu eta gerra zibileko faxisten garaipenean jatorria izan zuen estatu-prentsako katearen ahotan pentsaezinak ziren informaziotara bere orrialdeak zabaldu zituen Mugimenduko Kateko komunikabide honentzat prestatua zuen zigorra.

LA HOJA DEL LUNES-EN DESAGERTZEA

Trantsizio demokratikoan gertatutako beste informazio-aldaketa garrantzitsuak kirol-informazioan izan zuen eragina; eraldaketa sakonak eman ziren esparru honetan, bai gai hauek

bereziki ukitzen zituzten zenbait egunkariri —*La Hoja del Lunes*-ak— dagokionez, bai komunikabideek eginiko kirol-gaien informazio-trataerari dagokionez.

La Hoja del Lunes-ak langileek bere garaian lortutako arrakastarik handi eta oinarrizkoenen gauzatzetik sortu ziren: 1925ean eratuta geratu zen igandeko atsedenetik, alegia. Lorpen honen ondorioz, kazetaritzako enpresek astelehenetako edizioak argitaratzeari utzi zioten, igandeko atsedena ziurtatzeko.

Kirol-informazioa trantsizio politikoan gaiaritzeak *La Hoja del Lunes*-en aipamena egitera behartzen du nahitaez: Prentsa-Elkarteen kontrolpeko komunikabide eta kazetariak beren komunikabideetan igandeko atsedena izatea ziurtatzeko baliagarri zirenak, alegia.

Astelehenero eskusibitate-zantzuz agertzeak bazuen bere alderdi oso garrantzitsua: lehiarik ez izatea merkatuan. Baina eskusibitate hau *La Hoja del Lunes*-en alderdirik negatiboenetako bat ere gertatu zen: beste kideekiko lehiak ematen duen motibaziorik gabe, ekimenik gabeko informazio-politika eraman zuten.

1982ko irailaren 27an *Deia* egunkari nazionalistak zabaldu zuen atea eta plazaratu zen lehenengoz euskal prentsan astelehenetako merkatuan. Kolorezko azalez eta «Extra Deia» izena zuen 16 orrialdeko kirol-koaderno bereziaz, egunkari honek jarri zuen Euskal Herriko *La Hoja del Lunes*-ak desagertzeko lehen oinarria. *Deia* astelehenetako merkatura atera zenez gero, egunkari lehiakideek ordura arte eramandako informazio-politika birplanteatu zuten eta lehia biziari ekin zioten baikoitzak bere edizioa astelehenetako merkatura ateratzearren.

Bi komunikabideok, ia urtebetez *La Hoja del Lunes de San Sebastián* dagokionez eta 18 hilabetetik gora *La Hoja del Lunes de Bilbao*-ri bagagozkio, eguneroko prentsari lehia egiten saiatu ziren, astelehenetako kirol-merkatua berenganatzeko asmoz. Hala ere, komunikabideok ez zeuden prestatuta, merkatuaren aldeko halako borroka gogorrari arrakastaz aurre egiteko.

Egitura zaharkituak zituztenez bai ikuspegi teknikitik eta informatibotik, ezin izan zuten Euskal Herriko kazetaritza-merkatuan beren txokoaren bila zegoeneko urte batzuk zeramatzaten egunkari bizkorren presio gogorra jasan. Azkena halaberrekoa zen eta merkatutik desagertuz amaitu zuten. Beren ospe handiko urteetan 100.000 ale inguruko hedapena, orri bilbotarrari dagokionez, eta ia 80.000 alerena, orri gipuzkoarrari dagokionez, lortu zuten Donostiako *La Hoja del Lunes*-ek eta Bilboko *La Hoja del Lunes*-ek, azkenera eraman zituen beherako joera oso azkarra hasi zuten. Hedapenaren porrotaren ondoren, errentagarri bihurtu ezina hasi zen eta, ondorioz, ekonomi egoera eutsi ezina egin zen eta, merkatuan irauarazteko ahalegin guztiak gorabehera, desagertuz bukatu zuten. *La Hoja del Lunes de San Sebastián*-ek itxi zituen ateak, lehenik, 1983ko ekainean eta sei hilabete geroago, 1984ko urtarrilean, *La Hoja del Lunes de Bilbao*-k gauza bera egin zuen.

Trantsizio politikoak eta aldi politiko horretan merkatuan azaldu ziren komunikabide berriekiko eta finkapenaren eta informazio-nagusitasunaren borrokan ari ziren iraganeko komunikabideekiko lehia gogorrek informazio-arloko igandeko atsedenaldiaren tradizioa desegin zuen: urte haietan 50 urte baino gehiago betetzen zituen lorpena.

INERTZIAREN PORROTA

Trantsizio politikoak eta hortik eratortzen diren aldaketek benetako iraultza sortarazi zuten komunikabideetan. Aldaketak hasi aurretik merkatuan zeudenengan, informazio-egiturak gizarte-joera berrietara egokituz joateko. Aldi politiko horretan sortu ziren komunikabide berriengan, esparru egonkorra bilatzeko merkatuan, lehiakide zituzten egunkarien entzulegoa berenganatuz.

Komunikabideek urte horietan bizi zuten halako egoera korapilotsuaren erdian, irekitzeak eta ixteak eguneroko gauza ziren komunikazioaren munduan. Egunkari berrietako asko ez ziren merkatuan irauteko gauza izan eta porrot eginez amai-

tu zuten. Beste batzuek, ordea, garatzen ari ziren gizarte-egoe-
ra berrietara egokitzeko gauza ez izateagatik egin zuten porro t.
Bere informazio-orrialdeak aldaketetara egokitzeko zabaltzen
asmatu ez zuten Euskal Herriko komunikabide historikoen ere-
durik adierazgarriena *La Gaceta del Norte*-rena izan zen.

Itxi zen unean, *La Gaceta del Norte* kazetaritza bizkaitarre-
ko egunkaririk zaharrena zen. 1901ean hasi zen argitaratzen
eta desagertuz amaitu zuen 83 urte geroago, aldaketa-garaiek
gomendatzen zuten malgutasunari ez zegokion informazio-zu-
runtasunaren ondorioz.

La Gaceta del Norte-ren kasuan bitxia gertatzen da trantsi-
zio politikoan zehar egunkariak mantendu zuen eklektizismoa
eta, alderantziz, diktadura frankistaren azken urteetan era-
kutsi zuen zabaltasuna: inertziara emanegia zegoen egunkariari
haize garbia, ekimena eta burutapen berriak ekarri zizkioten
Nafarrako Unibertsitatetik zetozen kazetari gazteak kontrata-
tuz.

Enpresa-politika malgu hau kontrastean zegoen trantsizio
politiko osoan zehar gauzatu zuenarekin eta jaso zuen porrot
biribilaren oinarritzko zergatia izan zen. Trantsizio demokrati-
koan, izan ere, informazio-eskaintza zabaldu ordez, nazionalis-
moaren aurkako jarrera trinkoak, erregionalismoaren azke-
nerainoko babesak eta postulatu katolikoen babes ia militan-
teak markatutako sorrera-oinarriak berretsi zituen. Inolako
aldaketarik gabe, 1980a arte iraun eta Manuel Gonzalez Baran-
dianaren zuzendaritzarekin batera gertatu zen aldia.

60ko hamarkadan 100.000 ale inguruko kopurura iritsiz,
zenbait hamarkadaz hedapenik handieneko euskal egunkaria
izan zen *La Gaceta del Norte*-k 70eko hamarkadan beherako joe-
rari ekin zion eta 1979an heldu zen kopururik txikieneko une-
ra: hedapenak ez zuten urte horretan 40.000 aleren kopurua
gainditzten.

1980tik aurrera, eta beherako joera bazterrezina zela-eta,
Manuel Gonzalez Barandiaranek utzi egin zuen egunkariaren
zuzendaritza eta informazio-estrategiaren aldaketa-aldi bati
ekin zitzaion, baina ez zen lortu, ez egunkariaren norabidea zu-

zentzea, ez halabeharrekoa zena eragozte. 1984ko maiatzaren 6an, sortu eta 83 urte geroago eta 28.190 ale argitaratu eta gero, enpresa argitaratzaileak *La Gaceta del Norte* argitaratzearen azkena itundu zuen langileekin eta Fernandez de Bobadilla enpresari errioxarrak bereganatu zuen.

Gorabehera ugariren ostean —eta, hauen artean, enpresako akzioen % 50a eskuratu, baina formalki kanpoan geratu zen EAJren kontrola aipagarri— ateak itxiz amaitu zuen 1987an, egunkaria onik ateratzeko azken ahalegin gisa, EAJren babespean gidaritzan jardun zuten Gregorio Moranek eta Kepa Bordegaraik gidatutako azken aldi gorabeheratsuaren ondoren.

La Gaceta del Norte-ri gertatutakoaren antzekoa gertatu zen Nafarroan *El Pensamiento Navarro*-rekin; hau ere gizartean ematen ari ziren aldaketa politikoetara egokitzen asmatu ez zuen egunkaria eta bere ibilbide luzeari 1981eko azaroaren 13an amaiera eman ziona, merkatuan 84 urte egin ondoren.

El Pensamiento Navarro 1897ko urriaren 17an jaio zen egunkari tradizionalista gisa, *La Lealtad Navarra*-ren itxierak utzitako eremua betetzeko. 1900ean desagertu egin zen, zirkulu karlisten itxieraz eta hauen prentsa guztiaren deuseztatzeaz amaitu zen Weyler jeneralaren ekitaldiaren ondoren Katalunian.

Katolizismoaren banderaren zaintzaile leial izateko jaio eta eliz zentsurapen menpe zegoen arren, azken aldian eliz hierarkiari kontrajarria egon zen eta borroka izan zituen honekin. Azkenean, ezin izan zion *Diario de Navarra*-rekiko lehia gogorrari eutsi eta trantsizio demokratikoa ondo amaitu eta gero bukatu zuen, garaiko informazio-aldi berrietara egokitzen asmatu gabe.

KOMUNIKABIDE BERRIEN KRISIALDIA

La Voz de España itxi eta gero, komunikabide horretako langile-talde batek *La Voz de España*-ren errautsetatik jaiokozen informazio-proiektu berri bat merkatura ateratzeko el-

karte eragilea osatu zuen. Hala kaleratu zen 1983ko maiatzaren 25ean *La Voz de Euskadi*, euskal kazetaritzan langileen sozietate anonimoak zuzendutako lehen egunkaria.

Egunkariaren lehen alean, komunikabide berriaren oinarri-aitorpena argitaratu zen eta bertan, gizarte gipuzkoarreko osotasunaren zerbitzu hutsera jartzeko xedeaz jaiotzen zela adierazten zen; horretarako, ezinbestekotzat jotzen zen proiektu berri honen kapital guztia langileen esku egotea.

Euskal prentsaren historian ezohikoa zen gertaera honek, proiektuaren talde eragilearen ustez, talde politikoen nahiz ekonomikoen presioetatik at zegoen egunkariaren independentzia bermatzea ekar zezakeen.

Jokabide independente hau bermatzeko, editorialik gabe eta euskal gizarteko politika-, kultura- eta gizarte-sektore desberdinen ikuspegiak, inolako bazterketarik gabe, jasotzen zituen iritzi-orri bat zeramala jaio zen egunkari berria.

La Voz de Euskadi-k 1985eko martxoaren 7an utzi zion argitaratzeari, merkatura 637 ale atera eta gero. Azken alean proiektua ixtearen zergatiak azaltzen ziren eta, hauen artean, egunkariaren ekonomi eta finantza-porrota eta Estatuko instituzioetatik kreditu-bide ofizialetara sartzeko jartzen zitzaizkien oztopo handiak aipatzen ziren. Era berean, egunkari berriaren informazio-estrategiak bereganatu nahi zuen gizarte-eremu ia osoa jada hartua zuen kalitate handiko komunikabide bat bazegoela Gipuzkoan azpimarratzen zen.

La Voz de Euskadi ixtearekin batera, itxirik geratu zen ia 50 urte lehenago *La Voz de España*-ren lehen alea plazaratu ondoren jaiotako euskal prentsa-ren egunkari historikoetako baten historia.

Tribuna Vasca dugu trantsizio politikoko aldi labur bat nola edo hala informatiboki bete zuen bizi laburreko beste egunkari bat. *Tribuna Vasca* PSOEek finantzatutako eta kontrolatutako kazetaritza-ahalegina izan zen: aukera nazionalistek baikoitzak bere egunkaria zutela ohartuz, bere eraginpeko egunkaria bidean jarri nahi izan zuen.

Bilbon jaio zen 1982ko martxoaren 9an, PSOErekin uztartutako ehunen bat pertsonak erabat izenpetu zuten 10 milioiko hasierako kapitalez. *La Gaceta del Norte*-ren inprimategian argitaratu zen beti, begi onez onartzen zuenez egunkariaren plazaratzea, ekonomi luzapidea bidera baitziezaiokeen bere finantza-egoera hondatuari. Hasiera batean *El Liberal* izenaz kaleratzeko asmoa izan zuten, baina Indalecio Prietoren sendiak ez zuen utzi nahi izan mantxetaren gain zituen eskubideak.

Hasieran Eduardo Sotillosek zuzendu zuen: honek eman zion lehen abiada eta bederatzi hilabete geroago utzi zuen. Azken aldiari Fermin Goñik eta Jose Manuel Alonsok zuzendu zuten; azken hau izan zen ixteaz arduratu zena 1983ko uztailearen 15ean. 5.000 aleren gailurra inoiz gainditu ez zuen egunkariaren 16 hilabeteko abentura.

Navarra Hoy dugu trantsizio demokratikoan jaio, merkaturuan iraun, baina proiektuaren iraupena ziurtatuko zion behinbetiko gorakada lortuko ez zuen prentsaren beste eredu bat.

1982ko maiatzaren 23an atera zen merkatura, *El Pensamiento Navarro*-k itxi ondoren eta, proiektuaren eragileek bere garaian adierazi zuten bezala, irakurleko aurrerakoiek eta *euskaltzalasunetik* gertukoek mugatutako informazio-eremua biltzeko asmoz. Lehen alearen editorialean argi eta garbi ageri dira egunkariaren informazio-gogoak: inolako ideologia politikotik at, Konstituzioak gidatua eta «neurrikotasun, ulermen eta aniztasunetik hurbil» dagoen egunkaritzat aurkezten du bere burua.

Une gorena 1984an izan zuen, merkatura atera eta bi urte geroago; une horretan lortu zuen hedapenik handiena, 14.556 aleko OJDaz. Handik gutxira, ordea, ekonomi krisialdi handian sartu zen eta OJDtik irtenez amaitu zuen, bere publizitate-merkatuan zatiren bati eusten saiatzeko.

Proiektua, lehen *La Hoja del Lunes de Bilbao*-ko eta *Deia*-ko zuzendaria izan zen Alfonso Ventura zuzendariak jarri zuen abiadan, giza eta teknologi baliabide nahikoa urriz; azken hauek, egun haietan desagertu zen *Diario de Asturias*-etik zetozenak.

Navarra Hoy-ren historia, inoiz gainditu gabeko ekonomi arazoz betetako eta egunkariaren nondik norakoa markatu zuten komunikabideen ohikoa dugu.

Merkatura atera eta urtebete geroago, Alfonso Venturak utzi egin zuen zuzendaritza eta Jose Antonio Montónek ordezkatu zuen; hau 1986a arte egon zen gidaritzan. Montónek bizi zuen egunkariaren une gorena 1984an eta hurrengo bi urteetan krisialdi sakona etorri zitzaion gainera; egunkaria, krisialdi sakonetik ateratzeko, PSOEngana hurbildu zen ideologikoki eta Nafarroako Gobernuaren 40 milioiko diru-laguntza jaso zuen, Gabriel Urralburu lehendakari zela.

1986ko azaroan gertatu zen bigarren txandaketa egunkariaren zuzendaritzan, Xabier Zabaletaren eskuetara igaroz; honek egunkariaren forma-modernizatzea zela-eta batik bat nabarmendu zen aldia bete zuen. Xabier Zabaleta 1989ko martxoan Bilbora, *Gaur Express* zuzentzera joan zenean, zuzendaritza Jose Arrietaren eskuetara igaro zen, honek bienbitarteko izaeraz bete zuen kargua 1990eko apirila arte eta Juan Pedro Batorrek ordezkatu zuen data horretan.

Aldi honetan egunkarian aldaketa sakon ugari egin zen, merkatuan irauten saiatzeko. 1990eko uztailaren 18an, enpresa LSA gisara eratu zen legez. Hala ere egoera ekonomikoak ez zuen onera egin, okerragora baizik, 1993an Zeroa Multimedia enpresa egunkariaren aktiboen kargu egin zen arte, proiektu hau itxi eta berri bat martxan jartzeko asmoz. *Navarra Hoy* 1994ko otsailaren 21ean itxi zen behin betiko eta bi hilabete geroago, urte bereko apirilaren 8an, atera zen merkatura *Diario de Noticias*, emaitza txarrek gehiegi markatu zuten proiektua ordezkatu zuen egunkari berria.

PRENTSA NAZIONALISTAREN BULTZADA

Trantsizio politikoan zehar garaiko prentsaren egitura zaharkituak aldatu egin ziren eta egoera politiko eta sozial aldakorra jasotzea bideratzen zuten sail bereziak sartu ziren. Egunkariek sail bereziak sartu zituzten, euskal arazo politikoak,

ekonomi eta lan-informazioak eta euskarazko informazio-idazkiak lantzeko. Era berean, informazio-enpresak teknologi eraldaketa sakonei ekin zieten eta ateak ireki zizkieten euskal prentsan egindako lehen diseinuei.

Deia eta *Egin* egunkariak izan ziren aldaketa sakonok bultzatu zituzten motorrak. Une hartako eraldaketa politiko eta sozialekin bat egiten asmatu zuten bi egunkarion jaiotzak zirrara handia eragin zuen kazetaritzaren ingurumarian eta une hartako prentsaren funtsa gertatu ziren aldaketak eragin zituen. Areago: *Deia*-k eta *Egin*-ek ekarritako berrikuntzek iraun egin dute aldietan zehar eta gaur egungo euskal prentsaren informazio-ildoak oraindik ere darabiltzan ardatz bilakatu dira.

Trantsizio demokratikoan zehar prentsa nazionalista benetakoa erreferentzi gune bihurtu zen gainerantzeko euskal prentsarentzat eta, urte askotan, bi egunkariok markatutako informazio-ildoaren atzetik ibili zen.

Deia izan da trantsizio politikoaren bitartean jaio zen Euskal Herriko lehen egunkaria eta euskal nazionalismoko sektore moderatuengana zuzentzeko lehen asmoz sortu zen, baina Eusko Alderdi Jeltzalearekin identifikatzeari ihes eginez, alderdi horretako burukideak izan baziren ere egunkari berriren sortzaileak.

Denbora errekorrean kaleratu zen, zeren eta hiru hilabete soilen tartea baitago elkarre argitaratzailearen sorreraren eta egunkariaren irteeraren artean. 1977ko martxoaren 21ean eratu zen Iparragirre enpresa argitaratzailea eta egunkaria 1977ko ekainaren 8an atera zen kalera, elkarre eratu eta 98 egun geroago. Lehen hauteskundeak 1977ko ekainaren 15ean ospatzeak izan zuen zerikusirik proiektua martxan jartzeare nabiada apartekoan.

Iparragirre enpresa 40 milioiko hasierako kapitalaz eratu zen, 25 bazkide fundatzailearen artean izenpetua bere osoan. Geroago, eta proiektu berriaren herri-izaera areagotzeko, hasierako kapitala 1.000 pezetako harpidetzen bidez saldu zen. Hilabete batzuk geroago kapital-zabalkuntza bat izan zen, 600 akziodunek ekarritako 50 milioi pezetako zenbatekoan. *Deia*, ho-

nela, euskal gizarteko sektore nazionalista moderatuan ondo errotutako egunkaria bilakatu zen.

Egunkari berriak sorrera-oinarrietan puntuz-puntu informazio egiatiaren eta bakarkako eta taldeko giza eskubideen zaintzaile aldarrikatzen zuen bere burua, euskal gizartearen elkartasunezko aurrerabidea bultzatuz. Elkartasunezko aurrerabide hau, behin eta berriro aipatutako «*Euskal Herriko tradizioen, kulturaren, hizkuntzaren, politikaren, gizarte- eta famili bizitzaren eta bertako biztanle guztiak erakunde politiko-sozial, demokratiko, zuzen eta aurrerakoien barruan elkarekin bizitzea sustatzearen*»³ defentsa bezala hartzen zen.

Lehen unetik saiatu zen EAJrekiko loturarik gabe agertzen, akziodunen lehen taldean, gero, EAJren ordezkio bezala, euskal politikan ardura handiko karguak bete zituzten pertsonak ageri baziren ere. Honela, bazkide fundatzaileen artean Jesus Duñabeitia, Mitxel Unzueta, Eli Galdos, Luzio Aginagalde, Sabin Zubiri, Luis Maria Retolaza, Karmelo Renobales eta Jesus Alkain aipa genitzake.

Deia-ren merkatura agertzeak euskal prentsan zirrara eragin zuen, Bizkaian nagusiki, eta bat-batean ezartzea lortu zuen bertan, ordura arte *La Gaceta del Norte*-ri edo *El Correo Español-El Pueblo Vasco*-ri zegozkien entzulego-sektoreen bizkar.

Horrez gain, trantsizio politiko bete-betean puntako teknologia zuela sortzen zen Euskal Herriko lehen egunkaria bihurtu zen. Euskal Herrian egunkaria inprimatzen zuen lehen errotatiba izan zuen *offset*-en, koloretan inprimatzea ere bideratzen zuen «Solna-Distributor» bat.

Merkatuan bete zuen lehen aldian, *Deia*-k erregimenari aurkakotasuna erakusten zioten iritzi politikoko joera guztien egunkari bateragilearen egitekoa hartu zuen. Aldi hau, hala ere, agortua geratu zen azkar asko, egunkariak euskal politikako gai garrantzitsuen aurrean erakusten zuen zehaztasun-ezagatik.

Ondoren, EAJk ordezkatzeko zuen nazionalismo moderatua erekin gero eta identifikazio handiagoa bilatzen zuen proiekturantz abiatu zuen egunkaria eta, une berean, proiektuaren ekonomi finkapenera, zeren eta, indarrean eta azkar asko merka-

tuan sendotzeko adina inplantazioz jaio zen arren, defizitarioa baitzen garai hartan. *Deia*, honenbestez, merkataritza-proiektua errentagarri egin beharrak eta alderdi-militantziaren zuzenki elkartuko ez litzatekeen egunkariaren bokazio nazionalistak finkatzen zituzten koordinaden artetik joaten hasi zen.

Trantsizio politikoan jaiotako beste egunkari nazionalistari dagokionez, *Egin* 1977ko irailaren 29an atera zen merkatu-ara, Ardatza eta Orain enpresak sortu eta ia urtebete geroago. Egunkariaren inprimatzeaz eta merkaturatzeaz arduratzen zen Ardatza. Orain enpresa, milioi bana ordaindutako 11 akziodunek inbertitutako 11 milioi pezetako kapital sozialaz eratu 1976ko azaroaren 27an, egunkariaren argitaratzeaz arduratzen zen.

Merkatura atera aurretik eta, puntako teknologiaz egitura-tutako proiektu honentzat zegoen finantzaketa-proiektuaren on-dorioz, egunkariaren talde eragileak, lehen *Avui* egunkari kataluniarrak burututako finantzaketa-formula bultzatu zuen: gizar-teko hainbat sektoretan kontu-partaideak bilatzea, alegia.

Finantzaketa-iturri hauei esker, *Egin*-ek «*bazkideen ekarpeneko (kapitala eta kreditu pertsonalak) 120 milioiz, 120 milioi-ko kredituz eta herri-finantzaketako 100 milioiz*»⁴ osatutako kapital soziala lortu zuen.

Egin-en herri-errotzearen eta bere irakurlegoaren sektore oso garrantzitsuarekin duen loturaren lekuko dira, bai proiektuaren finantzaketarako hainbat alditan egindako etengabeko herri-harpidetzameskabideak, bai «Egin-Eguna»ren urteroko ospaketak.

Dena dela, *Egin* euskal ezker abertzalearekin argi eta garbi lerrotzen zen egunkariaren ikuspegitik sortu zen, baina inongo alderdi politikorekin espreski lotu gabe. Eta, egia esan, egunkariaren lehen aldi bertan elkartzen ziren Euskadiko Ezkerratik gertu zeuden jarrera politikoak eta gero Herri Batasunari bide emango zioten Altsasuko Mahaia deituriko organoaren inguruan antolatzen ziren sektore hausturazaleak.

1978ko abendua arte iraun zuen lehen aldi honetan, egunkaria Mariano Ferrerrek zuzendu zuen eta, honen dimisioaren

ondoren, errepedeko istripu larri baten ondorioz hilko zen Juan Ramon Martinezek. Aldi honetan zehar, *Egin* ETaren ekintza armatuetan gertatutako heriotzen aurka atera zen inoiz eta honek era larrian hondatu zituen egunkarian elkartzen ziren bi jarreraren arteko harremanak.

1978ko abenduaz gero, Mirentxu Purroi egunkariaren zuzendaritzarako aukeratu eta gero, *Egin* Herri Batasunatik gertuko jarrera politikoen alde dekantatu zen behin-betiko eta Euskadiko Ezkerrari lotutako sektoreak egunkaria utzi egin zuen behin-betiko. Gure egunak arte mantenduko den informazio-jarrera.

Euskaratzailea:
ESTEBAN AGIRRE

1. TIMOTEO ALVAREZ, Jesús. *Historia de los medios de comunicación en España. Periodismo, Imagen y Publicidad (1900-1990)*. Ariel Comunicación, Barcelona 1989, 385. or.
2. HAINBAT EGILE. *Los medios de comunicación en el País Vasco*. Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco. Bilbo 1993, 20. or.
3. HAINBAT EGILE. *La Comunicación en las Naciones sin Estado*. Gizarte eta Informazio Zientzien Fakultatea. Bilbo 1989, 242. or.
4. ARANBURU SAGARZAZU, Javier. «Medios de comunicación social (1939-1984)». *Euskal Herria. Errealitate eta Egitasmo*. Jakin, 1985, 470. or.